

Ábrándozás az élet megmentője

Priska Tamás versei elé

SULYOK LÁSZLÓ

Legtöbbünk írt már verset, ha nem is váltunk költővé. Írt verseket Priska József Tamás is, azzal a nem mellékes és elhanyagolható különbséggel, hogy belőle költő lett. Azzá formálta a szemlélődés, az elmélkedés, a fájdalom és a megaláztatás, meg a szép, szelíd érzelmeket érlelő szerelem.

Hol kezdődött ez az érési folyamat? Természetesen az iskolában. („Negyedikes kisiskolás voltam, s a tanítónőm jött rá, hogy különös adottságaim vannak. Az egyik dolgozatomat még a felső osztályokban is végighurcolta.”) S folytatódott a nagybetűs Életben, majd hamarosan a börtönben. S a zárt világ érlelte meg igazán, mint napsütés a szőlőt, jó bort az idő. Neki volt ideje bőven. Nyolc évet húzott le Kádár János börtöneiben.

De ne szaladjunk ily gyorsan előre!

Priska József Tamás 1936. október 15-én született Zagyvapálfalván, Priska Károly MÁV-kocsirendező és Kovács Julianna tizenegyedik gyermekeként. A legkisebb fiúnak hat nővér és négy fivér adatott. Tőlük, kiváltképp a lányoktól már ötéves korában megtanult olvasni. Az iskolát szülőfalujában kezdte, de a hatodik osztályt már Szegeden fejezte be, az Alsóvárosi Általános Iskolában. Egyik nővére itt tanított, ő vette szárnyai alá. Gyermekszívére, szellemére elemi erővel hatottak Petőfi, Vörösmarty versei, na és nem utolsósorban Tompa Mihály *A madár, fiaihoz* című elégiája.

(„Nagyon hamar belém oltódtak a versek. Még lányoknak is írtam... Persze regényeket is szép számmal olvastam. Mark Twain *Tom Sawyer*-ének első sorait még ma is betéve tudom... Komolyabban Szegeden kezdtem írni. A felső-kereskedelmi iskolában, illetve átszervezés utáni nevén a kereskedelmi szakközépiskolában, s az internátusban, ahol laktam, magas képesítésű pedagógusok tanítottak. Nevelőtanáraim közül többen hadifogolyként megjárták a Szovjetuniót, s itthon elmondták a valót. Megválogatva, nem mindenkinek. Annyira felnyitották a szemem, hogy kritikusan kezdtem látni a környezetemben mindent, észrevettem a bornírtságot, a röhejt.”)

Ebből származott a baj. A szakközépiskola másodikosa volt 1953 első felében, amikor Bebrits Lajos közlekedési miniszter meglátogatta a MÁV-kollégiumot, és meglátta a Priska fiú verseit. (*Rákosi aranyköpései* címmel versciklust írtam, azokat ragasztottam ki a faliújságra. Rákosi sok furcsát mondott, például a nadrágszj-meghúzásról, az aranytojást tojó tyúkról. Nem hagyhattam szó nélkül. Egy-egy aranyköpés nyolc-tíz soros volt, írtam belőlük vagy tizenötöt. Bebrits meglátta, elolvasta, és óriási botrány kerekedett belőle.”) Priska József Tamást kirúgták és kicsapták az ország összes középiskolájából, s két órán belül el kellett hagynia Szegedet. A fizikai munkát ezután ismerte meg. Szakképesítést szerzett hő-, hang-, rezgés- és általános szigetelő szakmában. Egyik sógora, Kovács Dezső mellett dolgozva bejárta csaknem az egész országot.

1956. október 23. Törökszentmiklóson érte a háromtagú szigetelőbrigád. Elsősorban a rádióból értesültek a budapesti eseményekről. Sógora október 25-én reggel vonattal felküldte a fővárosba, részint céges ügyeket intézni, részint tájékozódás végett. A húszéves ifjú ámult és bámult, helyszínről helyszínre járt, lelkesedett, s ahol lehetett, maga is akcióba lépett. Miután sógora befejezte a munkát, október 27-én Kovács Dezső is hazautazott. Rövidesen megválasztották, közfelkiáltással, a VII. kerületi nemzetőrség parancsnokának, s katonai tanácsadók segítségével megszervezte a Wesselényi felkelő zászlóalj. Özönlöttek soraikba az önkéntesek. Sokan csak akkor ismerték meg egymást, s rendszerint csak becenévről. Kovácsot Farkasgazdának hívták, míg a sógorkát Kiszarkasnak vagy Tominak, aki úgynevezett gh-s beosztást kapott, vagyis az élelmezést, a fegyver- és egyéb ellátást kellett megszerveznie, mindamellett részt vett fegyveres harcokban is. A november 4-i szovjet invázió után főhadiszállásukat a Royal Szállóba helyezték át. Kiszarkas kétszer megsebesült. November 9-én estére minden lőszerük elfogyott. A szovjetek cselet szimatoltak, és csak másnap dél körül merészkedtek közelebb. A zászlóaljból akadtak, akiknek sikerült kitörni, s voltak, akiket elfogott az ellenség, és azonnal falhoz állított. Kiszarkast a megtorlás egy évig elkerülte.

A Budapesti Katonai Bíróság a Kovács Dezső és társai perben 1958.

június 30-án hirdetett ítéletet, s ezt a másodfokú bíróság helyben hagyta. Négy embert végeztek ki, köztük a Farkasgazdát. Kisfarkasra tizenkét évet szabtak.

Priska Tamás – nem hivatalos helyeken ezt a névváltozatot használja – költészetét a börtön teljesítette ki: az ottani érzések, gondolatok, tapasztalatok. Kezdetben a fésű fokával írta verseit, WC-papírra. Ha ezt hamuval, porral-kosszal beszórjuk, világosan kirajzolódnak a benyomott betűk, magyarázza szakértelemmel. S amikor titkon ceruzához jutott, azzal írt, s inkább már a Lepke cigarettapapírra, vagy egy-egy könyv támlájába meg a börtönben vásárolt Rippl-Rónai album felülről beragasztott illusztrációi alá. Fő ihletadója: a szerelem. Még érthetőbb ez, ha eláruljuk: 1957 februárjától eljegyzett vőlegény volt, s menyasszonyát csak ritkán és szigorúan szabályozott keretek között láthatta. („Jött egy levél, jött egy beszélő, ez mind inspirált. Egy alkalommal, kijátszva az öröket, a kisujja átért a sűrű sodratú hálón. A versem aztán így kezdődött: »ma éjjel újra felriadtam / hogy ujjaid nem fogják ujjamat...« Mindent kisbetűvel írtam egy idő után, és elhagytam az írásjeleket, mert akadt művész, aki másképp értelmezte a verseimet. Ezzel a megoldással ráhagytam a döntést az olvasóra.”)

Rendkívül termékeny költő, hiszen időmilliomos. Egy nap sokszor három-négy vers is kiszalad a tolla alól. Írt verset még a sötétzárkában is, a falon vizionálva, fejben tartva, megjegyezve. Legkedvesebb versformája a szonett. S József Attila igézetében – *A kozmosz éneke* – még szonettkoszorút is összehozott, végén a mesterszonettel. Sőt a „tanítvány” két mesterszonettet produkált: nemcsak a szonettkoszorú egyes darabjainak első sorát rakta ugyanis össze, hanem az utolsókat is. S bármilyen hihetetlen, a börtönben voltak értő kritikussai, tanácsadói. Ámbár mégsem különös ez, mert tudjuk, 1956 után rengeteg művész, értelmiségi volt a politikai foglyok között. („Nyugati Laci bácsi és Földes Péter bírálták rendszeresen a verseimet. Két művelt, több nyelven beszélő, kiváló zsidó ember. Nekem odabent ők voltak a legjobb barátaim.”)

Számára a versírás mindig többet jelentett pusztán időöltésnél. Értelmes, hasznos, mindenekfelett gyógyító cselekedet. („Szerelmes voltam. Hat évig várt rám a menyasszonyom. Azt a dühöt, ami a bezártságban keletkezik, én verssel vezettem le. Nekem nem volt időm elkeseredni. Sokszor önvédelemből is írtam.”)

A versírás szokása szabadulása után is megmaradt, de már nem volt olyan intenzív: megszűnt a kényszer.

Költői szemléletmódja valóságban gyökerező, erősen képszerű, gyakran ironikus, sőt magát is kívülről néző. S akiben van önirónia, az egészséges lelkiember. Azt nem győzte le a fizikai és lelki terror, az igazságtalan bánásmód. („Szokásom, hogy átírom a közmondásokat. Egy ilyen átírt

közmondás életem egyik mottója: Ábrándozás az élet megmentője... Merthogy ez és a szerelem sok mindenben átsegíti az embert.”)

Priska Tamás versei megjelenésre érett versek, és csak csodálkozhatunk azon, hogy eddig nem igazán keresett publikálási lehetőséget. („Nem késztettem semmi arra, hogy ismert költő legyek. Nekem annyira személyesek ezek a versek, a történetek, az átélt dolgok, hogy nem hiszem, megérintheznek másokat is. Ezek az enyémekek... Igen, nincs bennem elég exhibicionizmus, nem szeretek villogni. De annak örülök, ha örömet tudok okozni másoknak.”)

A Priska-versek zöme az enyészeté lett: elkobozták a hipisek alkalmával, vagy más úton-módon veszték el. Körülbelül kétszáz verset őriz ma. Féltett kincsei. Ezekből adunk közre párat, remélve, hogy rácáfolhatunk, és másokat is megérintenek ezek a személyes, egyéni látomások, vallomások.

